

Characteristics of Preeminent Human Beings in the School of Shahid Soleimani and Its Role in the Waiting (for Imam Mahdi)

Amir Siahpoush¹

Received: 30/12/2021

Accepted: 14/02/2022

Abstract

The present paper seeks to identify the characteristics of preeminent human beings in the School of Shahid Soleimani and its role in the waiting process. The purpose of study is to identify and explain the characteristics of Shahid Soleimani as a preeminent human being in the context of the discourse of the Islamic Revolution of Iran. The main question is what these characteristics are and how can they be identified and can examples and evidence about each of the characteristics be found in the lifestyle and thought of Shahid Soleimani? To answer these questions, first by analyzing the statements of the Imams (Imam Khomeini and Imam Khamenei) of the Islamic Revolution, the characteristics of a preeminent human being in the discourse of the Islamic Revolution were identified and then by examining the thought and lifestyle of Shahid Soleimani, intellectual and behavioral examples related to each characteristic have been presented. Findings indicate that the characteristics of this preeminent human are numerous and countless, and in the current study, only some of the most

---

1. Assistant Professor, University of Islamic Studies, Qom. Iran (Corresponding Author)
amirsiahpoosh370@yahoo.com.

---

* Siahpoush, Amir. (1400 AP). Characteristics of Preeminent Human Beings in the School of Shahid Soleimani and Its Role in the Waiting (for Imam Mahdi), *Journal of Mahdavi Society*, 2(4), pp. 157-186.

important of these characteristics have been dealt with. These characteristics are idealism, spirituality, and sincerity, having inner jihadi attempts and fighting with carnal desires, prudence, courage, combination of prudence and courage, simplicity and purity, indefatigability and relentless effort, avoidance of factionalism and reliance on revolutionaryism, resistance, and patience.

Keywords

Shahid Soleimani, the discourse of the Islamic Revolution, preeminent human beings.

ویژگی‌های انسان تراز در مکتب شهید سلیمانی و نقش آن در انتظار

امیر سیاهپوش^۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۰۹

چکیده

مسئله مقاله حاضر، شناخت خصوصیات انسان تراز در مکتب شهید سلیمانی و نقش آن در فرایند انتظار است. هدف تحقیق، شناسایی و تبیین ویژگی‌های شهید سلیمانی به عنوان انسان تراز در چارچوب گفتمان انقلاب اسلامی است. پرسش اصلی این است این ویژگی‌ها کدامند و چگونه می‌شود آن را شناخت و آیا مصادیق و مستندات در خصوص هر کدام از ویژگی‌ها در سیره و اندیشه شهید سلیمانی می‌توان پیدا کرد؟ برای پاسخ به این پرسش‌ها نخست با تحلیل بیانات امامین انقلاب اسلامی، ویژگی‌های انسان معیار در گفتمان انقلاب اسلامی شناسایی شده و سپس با بررسی اندیشه و سیره شهید سلیمانی مصادیق فکری و رفتاری مرتبط با هر ویژگی ارائه شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد خصوصیات این انسان تراز، متعدد و متکثرند و در تحقیق حاضر تنها به بخشی از مهم‌ترین این خصوصیات پرداخته شده است. این ویژگی‌ها عبارتند از: آرمان‌گرایی، معنویت و اخلاص، مجاهدت درونی و مبارزه با نفس، تدبیر و درایت، شجاعت، جمع‌تدبیر و شجاعت، ساده‌زیستی و بی‌پیرایگی، تلاش بی‌وقفه و خستگی‌ناپذیری، دوری از جناح‌گرایی و تکیه بر انقلابی‌گری و صبر و استقامت.

کلیدواژه‌ها

شهید سلیمانی، گفتمان انقلاب اسلامی، انسان تراز.

amirsiahpoosh370@yahoo.com

۱. استادیار دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران.

* سیاهپوش، امیر. (۱۴۰۰). ویژگی‌های انسان تراز در مکتب شهید سلیمانی و نقش آن در انتظار، دوفصلنامه علمی - تخصصی جامعه مهدوی، ۲(۴)، صص ۱۵۷-۱۸۶. DOI:10.22081/JM.2022.62806.1043

مقدمه

در فرهنگ انتظار مثبت و امیدبخش، کمال‌خواهی و اندیشیدن آرمانی، ویژگی بسیار مهم و تعیین‌کننده‌ای است. انسان منتظر، مقدم بر هر چیز پذیرفته است که وضع موجود وضع درخوری نیست و باید در پی جامعه‌ای بهتر و کامل‌تر باشد. در بیشتر مکتب‌های مختلف بشری چنین رویکردی دیده نمی‌شود؛ بنابراین انسان منتظر اولاً می‌پذیرد که جامعه‌ای مطلوب با ویژگی‌های کامل و آرمانی می‌تواند وجود داشته باشد؛ ثانیاً این جامعه قابلیت تحقق دارد و ثالثاً رسیدن به جامعه مطلوب و محبوب نیازمند مقدماتی است و این مقدمات را باید منتظران موعود فراهم کنند. نمی‌توان دست بر روی دست گذاشت و منفعل بود.

در فرهنگ انتظار، همه منتظران می‌توانند به اندازه سعه وجودی و قرب به منبع کمال و نیز به شرط تلاش و مجاهدت مخلصانه، در تمهید مقدمات ظهور مؤثر باشند. میزان تأثیر افراد در این فرایند تابع درجه قرب و کمال انسان‌هاست. برخی در شجاعت برجستگی دارند و از همین منظر می‌توانند مؤثر باشند؛ برخی در سخاوت، برخی در مجاهدت و تلاش بی‌وقفه، عده‌ای در قدرت تدبیر و عقل‌ورزی، گروهی در تقوا و اخلاص. تمام این ویژگی‌ها در زمره جنود عقل‌اند و شاخص کمال. معدودی از افراد در برخی از این خصوصیات برجسته هستند و گروه بسیار اندکی در مجموعه‌ای از این ویژگی‌ها. دسته اخیر با توجه به کمالات بیشتری که دارند، از دو وجه قابلیت و کفایت بیشتری در زمینه‌سازی برای ظهور حضرت حجّت علیه السلام دارند: اولاً در ابعاد مختلف می‌توانند جامعه را به سمت وضعیت موعود به حرکت وادارند؛ ثانیاً در ذهن و چشم مردم جلوه بیشتری از انسان کامل منتظر و محبوب را بنمایانند و شوق دیدن او و رسیدن به او را در مردم بیشتر کنند و دیگر آنکه تحقق این ویژگی را در جامعه شدنی‌تر جلوه دهند؛ بنابراین هرچه شخصیت کامل‌تر باشد، تأثیر در تمهید مقدمات ظهور بیشتر می‌گردد.

انقلاب اسلامی مبتنی بر منطق کمال‌طلب امام خمینی در عصر حاضر محقق شده است. ایشان با توجه به ویژگی‌ها و شرایطی که داشتند، در تقویت فرهنگ انتظار بسیار

تأثیرگذار بودند. یکی از بزرگ‌ترین دستاوردهای انقلاب امام خمینی، تربیت انسان‌هایی بزرگ بود: «برای یک انقلاب، انسان‌سازی از همه چیز مهم‌تر است. اگر انقلاب، انسان‌سازی نکند، هیچ کاری نکرده است» (خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۱۰/۱۰) و معجزه بزرگ و فتح الفتوح انقلاب اسلامی، عبارت است از تربیت جوانان مؤمن و انقلابی و بارآوده و مصمم در دفاع از حق و حقیقت (خامنه‌ای، ۱۳۷۴/۰۳/۲۵). شهیدان دفاع مقدس در جنگ تحمیلی نیز الگویی جذاب و خواستنی از انسان‌های ترازوی بودند و توانستند زمینه‌ساز ظهور باشند (شهید سلیمانی، ۱۳۹۲/۱۱/۲۴).

یکی از این شخصیت‌های بزرگ و جامع‌الاطراف، شهید عزیز سلیمانی است. نکته مهم در اینجا نسبت میان ویژگی‌های تراز و مقاومت افراد در مقابل سختی‌ها و مسائل گوناگون و سازوکار ارتباط بین مقاومت و انتظار است. در مسیر انتظار، مسائل دشواری‌های متعدد اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی وجود دارد. انسان منتظر باید بتواند این گردنه‌های کوچک و بزرگ را پشت سر بگذارد و از جاده انتظار منحرف نشود یا دچار ارتجاع و ارتداد نشود. شهید سلیمانی انسان ترازوی بود که به دلیل تسلیم حق بودن و تمسک به اخلاق و اصول اسلامی، الگوی حرکت بر صراط مستقیم و تقابل با جبهه مغضوبان و گمراهان بود و همین امر نیز او را به اسم رمز مقاومت تبدیل کرده است: «شهید سلیمانی با حرکات خود و بالاخره با شهادت خود... اسم رمز برانگیختگی و بسیج مقاومت در دنیای اسلام شد. الآن در دنیای اسلام هر جایی که بنای مقاومت در مقابل زورگویی استکبار را داشته باشند، مظهرشان و اسم رمزشان شهید سلیمانی است» (خامنه‌ای، ۱۳۹۹/۰۹/۲۶).

بنابراین در این تحقیق چند پرسش مهم محور بررسی و تدقیق است: ماهیت انقلاب و شاخص‌های انقلابی تراز چیست؟ رابطه بین این شاخص‌ها و مقاومت در مسیر انتظار چگونه است؟ و بررسی ویژگی‌های شهید سلیمانی از دو بعد یادشده؛ ویژگی‌های ایشان به عنوان یک انسان تراز و رابطه و تأثیر این ویژگی‌ها بر استقامت روحی و مقاومت ایشان در میدان نبرد.

۱. تعریف مفاهیم

چند مفهوم مهم، محور این تحقیق است: انقلاب اسلامی، انسان تراز، فرهنگ انتظار، مقاومت. در ادامه این مفاهیم را مبتنی بر چارچوب فکری امامین انقلاب تعریف و تبیین خواهیم کرد.

۱-۱. انقلاب اسلامی

در اندیشه امام خامنه‌ای انقلاب عبارت است از تغییری بنیادین در بخش‌های مختلف جامعه که مستلزم حضور مردم و ایجاد شرایطی نو و متفاوت از شرایط پیش از انقلاب است. انقلاب اسلامی هم دگرگونی بنیادین در ارزش‌های جامعه است که این ارزش‌ها برگرفته از اهداف و شعارهای اسلامی است (رک: خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۱۱/۱۵؛ ۱۳۸۷/۰۷/۰۷؛ ۱۳۷۹/۰۲/۲۳).

۲-۱. انسان تراز

واژه تراز از سویی با کلماتی مثل میزان و ترازو هم‌خانواده و مترادف است و از سوی دیگر و با نگاهی متأخر و نو در دسته اصطلاح‌هایی قرار می‌گیرد که گاه هم‌وزن و هم‌معنا با مدل یا الگو به کار می‌رود. در اینجا با قدری تسامح و انعطاف در منظر می‌توان هر دو منزلت را برای مفهوم تراز در نظر گرفت.

تراز را گاه وسیله سنجش سطوح دانسته‌اند: «ابزاری که به وسیله آن پستی و بلندی سطح چیزی را معلوم می‌کنند» (عمید، فرهنگ فارسی) و ترازو که هم‌ریشه با آن است، وسیله سنجش جرم است و ثقلت را با آن می‌سنجند: «آلتی باشد که چیزها را بدان وزن کنند» (دهخدا، لغت‌نامه). اما ترازو را مترادف با میزان هم گرفته‌اند. میزان در لغت به معنای ابزار سنجش و ترازو است (مصطفوی، ۱۳۷۴، ج ۱۳، ص ۹۸). همین تعریف ما را به مقصود مورد نظر این قلم نزدیک می‌کند. بر پایه این تعریف «میزان اعمال» چیزی است که با آن اعمال و باورهای انسان سنجش می‌شود (قرشی، ۱۳۷۱، ج ۷، ص ۲۰۸).

در این چارچوب هر عمل انسان معیار سنجش جداگانه‌ای دارند و هر عمل با

مصدق کامل همان عمل سنجیده می‌شود. نماز فرد با نماز کامل سنجیده می‌شود و روزه او با روزه کامل و مجموع اعمال انسان با اعمال انسان کامل مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. انبیا و امامان معصوم علیهم‌السلام میزان کامل و معیار سنجش اعمال انسان‌ها هستند: «وَتَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ...؛ ما ترازوهای عدل را در روز قیامت برپا می‌کنیم...» (انبیاء، ۴۷). بنابراین تراز، وسیله و معیار سنجش است. معیاری که به کمال مطلوب «میزان» نزدیک می‌شود، اما مساوی با آن نیست؛ بر این اساس انسان تراز انسانی است که بسیاری از ویژگی‌های انسان کامل را که «میزان» است، واجد است؛ اما با انسان کامل فاصله بسیار دارد. انسان تراز به‌نوعی همان انسان الگو برای حرکت به سمت انسان کامل یا الگوی برتر است.

باید توجه داشت که فطرتاً انسان دنبال چنین میزان و معیاری هست: «انسان کامل را خدای متعال آفریده است و فطرت کمال‌طلب بشر هم خواهان اوست» (امام خمینی، ۱۳۷۹، ج ۱۴، ص ۲۰۶). اما رویکردها به این موضوع یکسان نیست. برخی فرهنگ‌ها مصرند بر اینکه انسان الگو وجود ندارد و هر کس بر پایه ویژگی‌های منحصر به فرد خود می‌تواند رشد کند و بالا برود و این ترقی و تنزل، معیار بیرونی ندارد و متکی بر برداشت شخصی از زندگی است؛ بنابراین هیچ‌گاه نمی‌توان یک انسان تراز معرفی کرد. با همین منطق است که در برخی گروه‌ها و خرده فرهنگ‌های جامعه ما به‌ویژه در میان سلبریتی‌ها همیشه به‌شدت بر قضاوت نکردن در مورد دیگران تأکید می‌شود. این اصرار ناشی از منطق پرهیزکارانه و ترس از عقاب و ثواب نیست؛ بلکه متکی به بنیان‌های نسبی‌گرایانه است؛ اما در اندیشه دینی انسان تراز وجود دارد و از صفاتی برخوردار است که می‌تواند خود را با آن سنجید.

انسان کامل، مثال اعلای خدا و آیت کبرای او و کتاب مستبین حق و نبأ عظیم بوده و بر صورت حق آفریده شده است و با دو دست قدرت او وجود یافته و خلیفه خداوند بر مخلوقاتش و کلید باب معرفت حق می‌باشد و هر که او را بشناسد، خدا را شناخته است (امام خمینی، ۱۳۸۰، ص ۹۱).

در نظر امام، انسان منتظر باید بداند امام عصر علیه‌السلام مصداق انسان کامل در عصر حاضر

است (امام خمینی، ۱۳۷۹، ج ۱۲، ص ۴۲۳).

از نظر شهید مطهری اگر ما انسان کامل اسلام را [چه از راه بیان قرآن و چه از راه شناخت شخصیت پرورده‌های قرآنی] نشناسیم، نمی‌توانیم راهی را که اسلام معین کرده است، برویم. نمی‌توانیم یک مسلمان واقعی و درست باشیم. جامعه ما نمی‌تواند یک جامعه اسلامی باشد؛ پس ضرورت دارد حتماً انسان کامل و عالی و متعالی اسلام را بشناسیم (مطهری، بی‌تا، ص ۷)؛ بنابراین شناخت انسان کامل یا انسان نمونه از دیدگاه اسلام، از آن نظر برای ما مسلمانان واجب و لازم است که حکم مدل و حکم الگو و حکم سرمشق را دارد؛ یعنی ما اگر بخواهیم یک مسلمان کامل باشیم، چون اسلام می‌خواهد انسان بسازد، ما اگر بخواهیم به کمال انسانی خودمان برسیم، تحت تربیت و تعلیم اسلامی باید بدانیم که انسان کامل چگونه چیزی است و چگونه است چهره انسان کامل... (مطهری، بی‌تا، ص ۵).

در مجموع انسان تراز کسی است که بینش، کنش و گرایش او معیار و میزان برای دیگران است. انسان کامل در بالاترین سطح از این منظر قرار دارد. هیچ اعوجاج و ناترازی در انسان کامل نیست. دیگر موحدان و مؤمنان به میزان قرب‌شان به انسان کامل، واجد ویژگی‌های انسان تراز می‌شوند و رفتارشان می‌تواند به عنوان الگو، معیار تشخیص حق از باطل مبنا قرار گیرد.

۱-۳. مقاومت

در اندیشه امام خامنه‌ای مقاومت به معنای ایستادگی و «عدم تسلیم در مقابل مشکلات و موانع» (خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۰۳/۱۴) است؛ به عبارت دیگر اگر اسلام به معنای تسلیم اوامر پروردگار متعال بودن است، مقاومت روی دیگر آن، یعنی عدم تسلیم در مقابل موانع است و بزرگ‌ترین مانع تحقق حق، فرهنگ طاغوتی و شیطانی است.

۲. روش تحقیق

این تحقیق دارای ابعاد نظری و کاربردی است و برای پاسخ به هر کدام روشی متناسب

اتخاذ شده است. تشخیص ویژگی‌های انسان تراز، مستلزم انتخاب نظریه‌ای است که بر اساس آن معیار و میزان تراز بودن ویژگی‌ها مشخص شود. در مکتب انقلاب اسلامی بی‌تردید مهم‌ترین مبنای اندیشه معمار کبیر انقلاب اسلامی و امام خامنه‌ای است. با مراجعه به اندیشه این دو امام، ویژگی‌های انسان تراز استخراج و مبنا قرار گرفته است. در بخش دوم لازم بود مصادیق روشنی در خصوص هر کدام از ویژگی‌ها ارائه شود. با توجه به عنوان مقاله و هدف اصلی آن، مصادیق و معیار اصلی، سیره و اندیشه شهید سلیمانی است و شواهد مرتبط با هر ویژگی از اندیشه و سیره ایشان استخراج شده است. در اینجا بیانات امام خامنه‌ای درباره ایشان، بیشترین اعتبار را دارد. متن وصیت‌نامه شهید، بیانات و سخنرانی‌های در دسترس و خاطراتی که هم‌زمان، خانواده و مرتب‌کنندگان با این شهید در خصوص ایشان ذکر کرده‌اند نیز مبنا بوده است.

۳. ویژگی‌های انسان تراز

ویژگی‌های انسان تراز متعدد و متکثرند؛ در کامل‌ترین وجه، همه هفتاد و پنج جُند عقل که در روایت امام صادق علیه السلام به آنها اشاره شده است (امام خمینی، ۱۳۸۲)، در حقیقت هفتاد و پنج شاخص انسان تراز هستند. بدیهی است که در یک مقاله، حتی مجال فهرست کردن عنوان‌های جنود یادشده نیست؛ بنابراین چاره‌ای جز انتخاب برخی از این شاخص‌ها وجود ندارد؛ بنابراین در این بخش و با توجه به تأکیدهای خاص امام خامنه‌ای بر برخی ویژگی‌های شهید سلیمانی، به برخی از آنها پرداخته می‌شود.

۱-۳. آرمان‌گرایی

از نظر امام خامنه‌ای، جهان‌بینی هر فرد مهم‌ترین عامل در شکل‌گیری شخصیت وی می‌باشد. هیچ خصوصیتی قبل از آن نمی‌تواند تعیین‌کننده باشد. نخستین خصلت انسان تراز، داشتن نگاه مکتبی است. انسان مکتبی باید به جهان‌بینی توحیدی معتقد باشد؛ در این صورت شخصیت مکتبی پیدا خواهد کرد:

شخصیت هر انسانی، غیر از عوامل و عناصری که وجود خارجی و ظاهری او را

تشکیل می‌دهد - مثل جسم و ذهن و روحيات و خصلت‌ها و خلقیات - مقومات دیگری نیز دارد که گاهی نسبت به آن عناصر و عوامل، جنبه زیربنایی دارد؛ مانند افکار و جهان‌بینی و دیدگاه‌ها. همه جهان‌بینی‌ها نمی‌توانند انسانی مثل امام علیه السلام تربیت کنند. آن کسی که به خدا، قیامت، حضور در برابر پروردگار، زندگی پس از مرگ، شهادت و توکل معتقد است، در دنیا به گونه‌ای عمل می‌کند و کسی که فاقد این جهان‌بینی است، طور دیگر رفتار می‌کند؛ پس جهان‌بینی هر انسانی، در تشکیل شخصیت او تأثیر اساسی دارد (خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۰۳/۱۸).

از نظر ایشان یکی از این مقومات، تعیین محدوده هدف‌هاست. عمل و شعاع حرکت و کشش ادامه راه، بسته به نوع هدف و محدوده آن، متفاوت است. هدف‌های بزرگ، به خودی خود، حرکت‌ها و شخصیت‌های بزرگ را تولید می‌کنند. هدف‌ها و آرمان‌ها و افکار و تأملات انسان درباره زندگی، جامعه، آینده و وظایف بشر، عناصر سازنده شخصیت انسان است (خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۰۳/۱۸).

یکی از برجسته‌ترین ویژگی‌های شهید سلیمانی همین ویژگی است؛ اعتقاد و ایمان راسخ به آرمان‌های امام و انقلاب و انتخاب اهداف بزرگ و پایداری بر آن. او امام را زنده‌کننده آرمان‌ها می‌دانست. ایشان تبلور این آرمان‌ها و وسیله رسیدن به آنها را جمهوری اسلامی و مهم‌ترین عامل حفاظت از آن قلمداد می‌کرد و ولایت فقیه را ستون اصلی این جریان بزرگ می‌دانست؛ به همین دلیل بر هیچ چیز به اندازه ولایت تأکید و توصیه نمی‌کرد: «برادران، رزمندگان، یادگاران جنگ! یکی از شئون عاقبت به خیری، نسبت شما با جمهوری اسلامی و انقلاب است. والله والله والله از مهم‌ترین شئون عاقبت به خیری همین است» (سلیمانی، ۱۳۹۶/۱۰/۱۷).

او در وصیت‌نامه خود، منزه‌ترین عالم دین و احیاگر اسلام را امام خمینی می‌داند که ولایت فقیه را تنها نسخه نجات‌بخش این امت قرار داد و اساس دشمنی جهان با جمهوری اسلامی را آتش زدن و ویران کردن این خیمه بر می‌شمارد. (شهید سلیمانی، وصیت‌نامه، ۱۳۹۸).

۲-۳. معنویت و اخلاص

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های انسان تراز، معنویت و اخلاص است. ممکن است انسان آرمان‌های بزرگی داشته باشد؛ اما انگیزه او در حرکت به سمت آرمان‌ها، انگیزه خالصی نباشد. اغراضی مانند جاه‌طلبی، شهرت‌جویی، منفعت‌خواهی و... می‌تواند نگرش آرمانی انسان را آغشته کند. هرچه خلوص در حرکت بیشتر باشد، شخصیت فرد محکم‌تر و قدرت مجاهدت او بیشتر خواهد شد و قدرت اثرگذاری او در میدان عمل و جهاد هم بسیار افزون‌تر خواهد بود:

انسان اگر آن جهت روحانیت اسلام را، آن جهت معنویت اسلام را حفظ بکند، یک آدم می‌شود صد تا؛ یک آدم می‌شود هزار تا. مالک اشتر یک نفر نبود، مالک اشتر یک آدمی بود که یک لشکر بود و بیشتر. حضرت امیر علیه السلام یک نفر نبود؛ همه عالم بود؛ همه چیز بود؛ روی آن جهات معنویت و واقعیتهایی که داشت. انسان مادامی که توجهش به همین مادیات دنیا و جهات پایین است، یک نفر است؛ آن هم یک نفر حیوان! (امام خمینی، ۱۳۷۹، ج ۷، ص ۴۷۸).

از نظر امام خامنه‌ای، ایمان به هدف موجب خواهد شد که یک نیروی مسلح بر پیشرفته‌ترین ابزارها فایق بیاید (خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۰۸/۲۸) و بالاترین خصلت شهید سلیمانی، اخلاص او بود. وی ابزار شجاعت و تدبیر را برای خدا خرج می‌کرد؛ اهل تظاهر و ریا نبود (خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸). سند اخلاص او هم اقبال عجیب مردم و قدردانی آنها از این شهید است: «اگر اخلاص نباشد، این جور دل‌های مردم متوجه نمی‌شود؛ دل‌ها دست خداست؛ اینکه دل‌ها این جور همه متوجه می‌شوند، نشان‌دهنده این است که یک اخلاص بزرگی در آن مرد وجود داشت» (خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۱۰/۱۳). ایشان راز اقبال به امثال شهید حججی را هم همین می‌داند:

ببینید چه غوغایی در کشور راه افتاده به خاطر شهادت این جوان. شهید خیلی هستند؛ همه شهدا هم پیش خدای متعال عزیزند؛ لکن یک خصوصیتی در این جوان وجود داشته... اخلاص این جوان و آن نیت پاک این جوان و به موقع حرکت کردن این جوان و نیاز جامعه به این جور شهادتی، این موجب شده که

خدای متعال، نام این جوان را بلندمرتبه کرد. کمتر شهیدی را ما سراغ داریم که این جور خدای متعال او را در چشم همه عزیز کرده باشد (خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۰۷/۰۵).
 در سیره عملی شهید سلیمانی گریز از تظاهر و خودنمایی امری مشهود است. در مقطعی، رسانه‌ها به صورت گسترده به تکریم و تجلیل از شخصیت ایشان پرداختند و وی از این امر بسیار ناراحت بود. سردار شریف از هم‌زمان و همکاران ایشان نقل می‌کند حاج قاسم همواره با من تماس می‌گرفت و می‌گفت چرا من را این قدر در رسانه‌ها مطرح می‌کنید و حتی کار به جایی رسید که طی یک نامه رسمی به سردار جعفری، فرمانده پیشین سپاه، از ایشان خواست که رسانه‌ها به ایشان نپردازند؛ زیرا کارهایی را که انجام می‌شود، هزاران رزمنده جان‌برکف برای اعتلای اسلام، شرف و عزت مسلمانان صورت می‌دهند (شریف، ۱۳۹۹/۱۰/۱۰).

۳-۳. مبارزه با نفس و رعایت حدود شرعی

مبارزه با نفس، اولین قدم در میدان جهاد است که از آن به جهاد اکبر تعبیر شده است. شرط اصلی پیروزی و استقامت در میدان‌های نبرد، پیروزی در مبارزه با نفس است (امام خمینی، ۱۳۸۳، صص ۴۰-۴۲). امام خمینی علیه السلام معتقد است مثل روحانیت، نیروهای مسلح مسلمان هم باید اهل تقوا و دوری از شهوات باشند و سنگر آنان مسجد است: «شما باید جاهایی که زندگی می‌کنید مسجد شما باشد. معبد شما باشد. شما در عبادت خدا هستید. شما در سنگرها که هستید، عبادتگاه شماست سنگرها؛ برای اینکه شما دنبال اسلام هستید و دنبال امام مسلمین، علی بن ابی طالب علیه السلام» (امام خمینی، ۱۳۷۹، ج ۱۴، صص ۲۵۳-۳۵۲).

به باور ایشان همین عامل مبدأ قدرت و پیروزی مؤمنان و عامل شکست دشمنان است: «شما ببینید که آنهایی که با شما مقابل هستند، وقتی که شکست می‌خورند، آن طوری که گفته شده است در سنگرهای آنها آلات لهو و لعب و مشروبات پیدا می‌شود» (امام خمینی، ۱۳۷۹، ج ۱۴، صص ۲۵۳-۳۵۲).

امام خامنه‌ای هم معتقدند مجاهدت درونی، منشأ و محرک مجاهدت بیرونی است.

مجاهدت در راه خدا، یعنی یک مبارزه درونی و هر جهاد بیرونی، در واقع به یک جهاد درونی تکیه دارد: «آن مردی که می‌رود جلوی دشمن و واهمه نمی‌کند و در همه میدان‌ها نه خستگی می‌فهمد، نه سرما می‌فهمد، نه گرما می‌فهمد، این اگر چنانچه در درون خودش، در آن جهاد اکبر پیروز نشده بود، این جور نمی‌توانست [جلوی دشمن] برود؛ پس مجاهدت‌های بیرونی، متکی به مجاهدت‌های درونی است» (خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۱۰/۱۳).

شهید سلیمانی چنین ویژگی برجسته‌ای داشت:

هم یک فرمانده جنگاور مسلط بر عرصه نظامی بود؛ هم در عین حال به شدت مراقب حدود شرعی بود. در میدان جنگ، گاهی افراد حدود الهی را فراموش می‌کنند، می‌گویند وقت این حرف‌ها نیست؛ او نه، او مراقب بود. آنجایی که نباید سلاح به کار برود، سلاح به کار نمی‌برد؛ مراقب بود که به کسی تعدی نشود، ظلم نشود؛ احتیاط‌هایی می‌کرد که معمولاً در عرصه نظامی، خیلی‌ها این احتیاط‌ها را لازم نمی‌دانند؛ [لکن] او احتیاط می‌کرد (خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸).

این رعایت حدود شرعی در همه ابعاد زندگی ایشان دیده می‌شود؛ به‌ویژه در رعایت بیت المال. برادر ایشان می‌گوید: وی در مورد بیت المال به شدت سخت‌گیر بود و هرگز اجازه استفاده از بیت المال را به نزدیکان خود نمی‌داد:

در ایام مختلف که در یکی از مکان‌های مربوط به سپاه بود، حضور پیدا می‌کردیم، تمامی هزینه‌های استفاده‌شده حتی هزینه‌های آب و برق استفاده‌شده مربوط به خانواده را بلافاصله پرداخت می‌کرد. شاید باور این حرف‌ها برای مردم سنگین باشد؛ اما خدا می‌داند اینهایی که می‌گویم عین واقعیت زندگی ایشان در استفاده از بیت المال بود (سهراب سلیمانی، ۱۳۹۹/۱۰/۱۴).

مراقبت بر حدود شرعی، مبارزه با نفس و رعایت تقوا و دوری از شهوات از امثال شهید سلیمانی شخصیتی بزرگ و ثابت قدم در مسیر حق ساخته بود که در مسیر مبارزه، وسوسه‌های راه، آنها را دچار تزلزل و تذبذب نمی‌کرد.

۳-۴. تلاش بی‌وقفه و خستگی‌ناپذیری

انسان‌های بزرگ و اسوه، نه تنها اهل سستی و کاهلی نیستند؛ بلکه بیش از تکالیف و وظایفی که برای آنها تعیین شده تلاش می‌کنند و معنای مجاهدت نیز همین است. از نظر امام خامنه‌ای، جهاد یعنی تلاش و حرکت در برابر موانع. اگر مانع نبود، جهاد معنا نداشت. جهاد یعنی جدّ و جهد همراه با زحمت و چالش با موانع (خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۰۲/۱۴). کسانی که چنین روحیه‌ای دارند، شکست‌ناپذیر و خستگی‌ناپذیرند. موفقیت این نوع افراد یک سنت الهی است:

خدای متعال مردمی را که با ایمان و جدّیت و پشتکار و کوشش و عقل و هوشمندی خود در راهی قدم می‌گذارند، همیشه کمک می‌کند. این سنت تاریخ است. کسی که ضربه می‌خورد، از غفلت و بدکاری و سستی و بی‌حالی خود ضربه می‌خورد. ملتی که سر کار خود و در پُست خود و در انجام وظیفه خود کوشاست، پیروز است و کارها را پیش خواهد برد. این چیزی است که ما فقط در کتاب‌ها نخوانده‌ایم و فقط به حکم استدلال عقلی به آن پایبند نشده‌ایم؛ آن را در عمل مشاهده کرده‌ایم (خامنه‌ای، ۱۳۸۰/۱۱/۱۸).

شهید سلیمانی از این نظر نیز بسیار ممتاز بود. حجت الاسلام علی شیرازی، نماینده ولیّ فقیه در سپاه قدس که از هم‌زمان و همراهان ایشان نیز بوده است، در ارتباط با خستگی‌ناپذیری و تلاش بی‌وقفه این شهید عزیز می‌گوید: صبح‌ها معمولاً ساعت ۳ از خانه بیرون می‌رفت، ورزش می‌کرد، استخر یا کوه می‌رفت، پیاده‌روی می‌کرد و قبل از ساعت ۷ در محل کار بود. گاهی اوقات می‌رفت اصفهان و به خانواده‌ی جانباز می‌گفت شما بروید استراحت کنید، من هستم. جانباز قطع نخاع را تر و خشک می‌کرد. می‌گفت من دیشب رفتم اصفهان صبح زود برگشتم که به این جلسه برسیم (شیرازی، ۱۳۹۸).

۳-۵. تدبیر و درایت

یکی از ویژگی‌های مهم انسان تراز در مکتب شهید سلیمانی به‌ویژه انسانی که مناصب و مسئولیت‌هایی را بر عهده می‌گیرد، قدرت تدبیر امور بر اساس خرد و حکمت

است. به نظر امام خامنه‌ای فرق است بین یک فرمانده نظامی و مدیر یک سازمان یا یک کارخانه یا یک اداره. جوهر فرماندهی، رهبری است. فرمانده نظامی فقط به ابلاغ آیین‌نامه و دستور نمی‌پردازد؛ بلکه مجموعه تحت فرماندهی خود را رهبری می‌کند؛ یعنی فکر و جان و دل آنها را هم مانند جسم آنها هدایت می‌نماید و این امر محتاج دانش، خرد و صفات والای انسانی است (خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۰۸/۰۷). به نظر ایشان، شهید سلیمانی از چنین ویژگی‌ای برخوردار بود. دارای درایت و تیزهوشی بود. نمونه درایت او در تشخیص ظهور داعش است: «مسئله بروز یک جریان به‌ظاهر مذهبی متمایل به یکی از فرقه‌ها و علیه مقاومت را ایشان مدت‌ها قبل پیش‌بینی کرد که به من گفت. گفت [طبق] آن چیزی که من دارم می‌بینم، در وضع دنیای اسلام - اسم آورد از بعضی از کشورها - یک جریانی دارد به وجود می‌آید؛ بعد از مدتی داعش به وجود آمد». بعد دیگر درایت ایشان از نظر امام خامنه‌ای این بود که «در اداره اموری که با کشورها ارتباط داشت و او در آنها دخیل بود، با کمال عقل و درایت رفتار می‌کرد؛ این را بنده کاملاً حس می‌کردم» (خامنه‌ای، ۱۳۹۹/۰۹/۲۶).

حجت الاسلام علی سعیدی از مسئولان حفاظت اطلاعات سپاه و از نزدیکان شهید سلیمانی به نمونه‌ای از این عقلانیت و درایت در رفتار ایشان اشاره می‌کند:

شرایط به سمتی رفته بود که حتی آقای بشار اسد می‌گفت همسایه‌های ما فرار کردند و فقط من مانده‌ام؛ اما حاج قاسم به بشار اسد گفت که می‌توانیم به شما کمک کنیم تا دمشق را نجات دهیم. پیشنهاد حاج قاسم این است که شیعیان و علویان را مسلح کنید. آقای بشار اسد خیلی موافق نبود؛ اما با اصرار حاج قاسم، بشار اسد پذیرفت و شیعیان و علویان و تعداد دیگری از گروه‌ها را مسلح و شهر دمشق را به چهل قسمت تقسیم کرد و گفت که هر یک باید نقطه خود را حفظ کنید و سه مرحله تثبیت، دفاع و تهاجم یا مقابله طراحی شد. به تدریج دمشق را پاک‌سازی کردند (سعیدی، ۱۳۹۹/۰۱/۲۶).

سردار سیدیچی رحیم صفوی معنای مدیریت راهبردی در مکتب شهید سلیمانی را تبدیل تهدیدها به فرصت‌ها می‌داند؛ برای مثال او تهدید بزرگی مثل داعش را تبدیل به

فرصت کرد... داعشی‌ها را آمریکایی‌ها، صهیونیست‌ها و برخی از کشورهای عربی درست کردند؛ اما وی در عراق بیش از ۲۲ تیپ حشد الشعبی را در کنار ارتش کلاسیک عراق ایجاد کرد. در سوریه نیز وی این تهدید را به فرصت تبدیل کرد. در مکتب شهید سلیمانی با مدیریت صحیح انسانی، از ظرفیت‌های عظیم تشکل‌های مردم در سوریه، عراق و لبنان و یمن برای شکست توطئه دشمنان به‌خوبی استفاده شد (رحیم صفوی، ۱۳۹۹/۱۰/۱۵).

سردار شجاعی که شانزده سال به طور مستقیم با حاج قاسم همکاری کرده است، نمونه دیگری از درایت او را در سامان‌دهی به پادگان نظامی و رسیدگی به رفاه و نظم نیروها توصیف می‌کند:

اولین کاری که در حوزه خدماتی و رفاهی در نیرو انجام داد، آراستن فضای پادگان نیروی قدس بود. گفت: محوطه نیروی قدس از بیابان باید تبدیل به یک باغ شود. بعد از ۴ سال وقتی از بالا به محوطه نیرو نگاه می‌کردی، دیگر اثری از بیابان آن روز نبود. بعد از چند سال هم فرماندهان و مسئولان را به آنجا دعوت می‌کرد و به آنها می‌گفت: چه کسی گفته که یک پادگان باید بیابان باشد؟ این مجموعه را ببینید؟ پادگان‌ها باید مثل اینجا آباد باشد. حاج قاسم تأکید زیادی بر زیبایی و آراستگی پادگان و محوطه نیرو داشت. ایشان می‌گفت محیط اینجا باید به گونه‌ای باشد که مردم احساس نکنند نظامی‌ها به آراستگی محیط نظامی اهمیت نمی‌دهند (شجاعی، ۱۳۹۹/۱۰/۱۳).

۳-۶. شجاعت

حکیمان مسلمان یکی از چهار فضیلت اصلی را شجاعت می‌دانند و آن را تعدیل قوه غضبیه و تهذیب آن می‌دانند (امام خمینی، ۱۳۸۲، ص ۱۵۱). شجاعت در اندیشه دینی مجمع بسیاری از فضیلت‌ها و نشانه‌ای از وجود فضایل و مکارم اخلاقی دیگر است. به نظر امام خمینی «مبدأ شجاعت، قوت نفس و طمأنینه آن و اعتدال و ایمان و قلت مبالات به زخارف دنیا و پست و بلند آن است» (امام خمینی، ۱۳۸۰، ص ۱۴۲).

بنابراین کسی که از فضیلت شجاعت بهره‌مند است، یک ویژگی اساسی در او هست. در مکتب شهید سلیمانی که مکتب علوی و حسینی است، شجاعت و دلیری نقشی بی‌بدیل در میدان مجاهدت و مقاومت دارد. مؤمن به این مکتب، بدون شجاعت، منزلت و مرتبتی نمی‌یابد. از نظر امام خامنه‌ای برای یک ملت هم یکی از اساسی‌ترین مسائل این است که مردان شجاع و کارآمدی داشته باشد که در روز حادثه از او دفاع کنند. دلیل آن این است که:

در میان جامعه عظیم بشری، انگیزه‌های قدرت‌طلبانه و تجاوزکارانه همیشه بوده است و خواهد بود. جهان‌گشایی‌های قدرت‌های فزون‌طلب و تعدی‌ها و تجاوزها به ملت‌ها و مظلومان هرگز در طول تاریخ متوقف نشده؛ امروز هم مثل همیشه تاریخ، این مسائل وجود دارد. آن ملت و کشوری توانسته است در مقابل طمع‌کاران و زورگویی قدرت‌طلبان و جهان‌گشایان بایستد و هویت و آبرو و سرنوشت خود را محفوظ بدارد که از چنین مردان و جوانانی برخوردار بوده باشد (خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۱۲/۱۹).

به نظر امام خامنه‌ای شجاعت و مقاومت جزو خصلت‌های ایرانی است و شهید سلیمانی جز شجاع‌ترین افراد در میان شجاع‌ترین ملت‌های دنیا بود. زبونی، عقب‌نشینی و انفعال ضد روحیه ملی ماست (خامنه‌ای، ۱۳۹۹/۰۹/۲۶). به نظر ایشان شهید سلیمانی «در راه خدا، در راه انجام وظیفه، در راه جهاد فی سبیل‌الله پروا نداشت؛ از هیچ چیز پروا نداشت؛ نه از دشمن پروا داشت، نه از حرف این و آن پروا داشت، نه از تحمل زحمت پروا داشت» (خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۱۰/۱۳).

۷-۳. ترکیب تدبیر و شجاعت

ویژگی مهم دیگر انسان تراز، جمع تدبیر و شجاعت است. این موضوع امری مهم و تعیین‌کننده است. امام خامنه‌ای معتقدند بعضی‌ها شجاعت دارند؛ اما تدبیر و عقل لازم برای به‌کاربردن این شجاعت را ندارند. بعضی‌ها اهل تدبیرند؛ اما اهل اقدام و عمل نیستند، دل و جگر کار را ندارند. شهید سلیمانی هم دل و جگر داشت، هم با تدبیر بود.

این شجاعت و تدبیر توأمان، فقط در میدان نظامی هم نبود، در میدان سیاست هم همین جور بود (خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸).

یک نمونه از تدبیر و شجاعت او این بود که به کمک ملت‌های منطقه یا با کمک‌هایی که به ملت‌های منطقه کرد، توانست همه نقشه‌های نامشروع آمریکا در منطقه غرب آسیا را خنثی کند. توانست در مقابل همه نقشه‌هایی که با پول، با تشکیلات تبلیغاتی وسیع آمریکایی، با توانایی‌های دیپلماسی آمریکایی، زورگویی‌هایی که آمریکایی‌ها روی سیاست‌مداران دنیا به خصوص کشورهای ضعیف دارند، تهیه شده بود، قد علم کند و این نقشه‌ها را خنثی کند. آمریکایی‌ها طرحشان این بود که قضیه فلسطین را به فراموشی بسپارند؛ فلسطینی‌ها را در حالت ضعف نگه دارند که جرئت نکنند دم از مبارزه بزنند؛ اما شهید سلیمانی، دست فلسطینی‌ها را پُر کرد؛ کاری کرد که یک وجب جا مثل نوار غزه در مقابل رژیم صهیونیستی با آن همه ادعا می‌ایستد و آنها را وادار به آتش بس می‌کند. همین‌طور نقشه آمریکا در عراق، در سوریه، در لبنان، به کمک و فعالیت این شهید عزیز خنثی شد (خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸).

شهید سلیمانی نه تنها در مقابله با قدرت‌های شیطانی، بلکه در مبارزه با اشرار و قاچاقچیان در زمانی که مسئولیت مواجهه با آنها را عهده‌دار شده بود، تدبیر و شجاعتش کارساز شد. سردار ایران‌نژاد که از تابستان ۱۳۶۱ تا چند ماه قبل از شهادت همراه شهید بوده‌اند و سابقه جانشینی قرارگاه عملیاتی قدس را در کارنامه دارند، در تبیین گوشه‌ای از تدابیر حاج قاسم در سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۵ علیه اشرار مسلح جنوب شرق می‌گوید: «حاج قاسم در همین راستا اقدامات بسیار خوبی انجام دادند و همه آنها از روی شجاعت بود. حاجی آن‌قدر با هلیکوپتر نزدیک آنها می‌شد که بعداً متوجه می‌شدیم اینها خمپاره یا چهارلول هوایی داشتند و به راحتی می‌توانند هلیکوپتر را منهدم کنند. همین روحیه حاج قاسم ادامه پیدا می‌کند تا جایی که در سوریه با هلیکوپتر در محاصره ۳۶۰ درجه می‌نشیند و نیروها را نجات می‌دهد» (ایران‌نژاد، ۱۳۹۹/۱۱/۰۷).

خود شهید سلیمانی در جمع مدافعان حرم به اهمیت جمع بین تدبیر و شجاعت اشاره می‌کند: «شما با همین اسلحه کلاشینکف و... افتخار آفریدید، چرا؟ چون از جان گذشتید. البته ما از جان گذشتیم، نه اینکه تدبیر نکنیم، نه اینکه بر مبنای تدبیر عمل نکنیم؛ نه، بر مبنای تدبیر عمل می‌کنیم، اما از مرگ ترس نداریم؛ چون از جان گذشتیم» (سردار سلیمانی، سخنرانی در بوکمال، ۱۳۹۶).

۳-۸. ساده‌زیستی و بی‌پیرایگی

با مرور اندیشه‌های امام خمینی و امام خامنه‌ای در خواهیم یافت که ساده‌زیستی و زهد در نگاه آنها جایگاهی بی‌بدیل و بسیار تعیین‌کننده دارد و نقطه مقابل آن، یعنی تجمل‌گرایی و اشرافی‌گری را یکی نیز از مهم‌ترین عوامل سقوط و انحطاط سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی می‌دانند. در نگاه امام خمینی، همهٔ مردان بزرگ تاریخ یا اغلب آنها ساده‌زیست بوده‌اند: «سرچشمهٔ همه مصیبت‌هایی که ملت‌ها می‌کشند، این است که متصدیان امورشان از قشر مرفه و از اشراف و اعیان- به اصطلاح خودشان- از آنها باشد». دلیل آن هم این است که اشراف و اعیان تمام ارزش‌ها را به این می‌دانند که آنجایی که زندگی می‌کنند، بهتر از دیگران باشد و مردم را مثل برده می‌بینند؛ به همین دلیل «در مقابل قدرت بالاتر از خودشان خاضع و عبد بودند، در مقابل ضعفایی که قدرت ندارند، فرمان‌فرما و حکومت بودند» (امام خمینی، ۱۳۷۹، ج ۱۶، صص ۴۴۲ و ۴۴۳).

امام خامنه‌ای هم اشرافی‌گری را عامل انحطاط و شاخص تباهی می‌دانند. ابتلا به این بلیه مبدأ ثقلت ذهن و عین و مانع ترقی و تحرک است: «راحت‌طلبی، رفاه‌طلبی و عیش‌طلبی، چیزهایی است که به تدریج در انسان اثر بد می‌گذارد و خود انسان هم اول نمی‌فهمد. یک وقت می‌خواهد حرکت کند، می‌بیند نمی‌تواند؛ می‌خواهد پرواز کند، می‌بیند نمی‌تواند» (خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۰۶/۲۴).

شهید سلیمانی از این نظر هم ممتاز بود و گریزان از تکلف و تجمل: «ایشان هنوز زنده بود و رفت و آمد می‌کرد -خیلی هم معمولی؛ هیچ پیرایه‌ای هم برای خودش قابل

نبرد- که من می دیدم در این خیابان‌ها عکس‌های او را زده‌اند و به او افتخار می‌کنند»
 (خامنه‌ای، ۱۳۹۹/۰۹/۲۶).

خود شهید سلیمانی هم در بیاناتشان بارها بر اهمیت این موضوع تأکید می‌کرد و از عوامل موفقیت در جنگ را همین می‌دانست: «در زمان جنگ، این القاب، سردار در آن نبود، عمومی‌ترین کلمه رایج در جنگ «برادر» بود. برادر همت، برادر قاسم، برادر احمد، حسین و غیره. عمومی‌ترین کلمه رایج در جنگ و پایین‌ترین و بالاترین‌شان همین بود» (سخنرانی شهید سلیمانی، ۱۳۸۵).

شهید سلیمانی هم در زندگی شخصی و هم در سلوک سازمانی و اداری، بسیار ساده‌زیست و بی‌پیرایه بود. برادر شهید سلیمانی توصیف دقیقی از وضعیت ساده زندگی شخصی او ارائه می‌کند: «وسایل منزل ایشان شاید مربوط به ۲۰ سال قبل باشد و افرادی که به منزل حاج قاسم آمده‌اند، این صحبت را تأیید خواهند کرد. حتی مبل‌های منزل در دو مرحله تعمیر شده‌اند؛ چرا که ایشان هرگز حاضر به تغییر وضعیت و سبک زندگی در سطح معمولی و رو به بالا نبود» (سهراب سلیمانی، ۱۳۹۹/۱۰/۱۴).

سردار شجاعی، از یاران و دوستان دیرین شهید سلیمانی در سپاه کرمان و نیروی قدس، هم گوشه‌ای دیگر از این سادگی را گزارش می‌کند و می‌گوید:

حاج قاسم معمولاً هفته‌ای سه بار کوه‌نوردی می‌کردند و همواره همانند مردم عادی کوه‌پیمایی می‌کرد و اصلاً اهل این نبود که مسیری خاص را برایش قرق کنند. معمولاً سر و صورت خود را می‌پوشاندند. با این حال افرادی هم بودند که ایشان را بشناسند. وقتی این افراد با حاجی احوال‌پرسی می‌کردند، ایشان با روی گشاده با آنها تعامل می‌کرد (شجاعی، ۱۳۹۹/۱۰/۱۳).

در حوزه مسئولیت و انجام‌دادن تکالیف رسمی هم در عین قاطعیت و صلابت، بسیار بی‌پیرایه رفتار می‌کرد. در یکی از ماموریت‌ها در پاسگاهی روستایی، درحالی‌که افراد تحت امر ایشان بر روی تخت به استراحت می‌پردازند، شهید سلیمانی تا صبح یک کنج روی زمین استراحت کرد. می‌دانم که خیلی اذیت شد؛ ولی لام تا کام حرف نزد (طهماسبی و دیگران، ۱۳۹۹، ص ۳۳).

در کنار مدافعان حرم و هم سفره با نیروهای افغانستانی، ایرانی و پاکستانی و عراقی، فرمانده سلیمانی ترجیح می‌دهد غذایش را کنار نیروهایش میل کند تا اینکه سر سفره رنگین و خلوتی بنشیند: «ما رزمنده عراقی بودیم، حاجی هم فرمانده ایرانی‌مان، همه کنار هم یک نوع غذا خوردیم: عرب و عجم، رزمنده و فرمانده» (جمعی از نویسندگان، ۱۳۹۹، ص ۷۰).

وقتی برای شستن سرویس‌های بهداشتی کارگر می‌گیرند، شهید سلیمانی مستقیم پیش کارگرها می‌رود و همه را بیرون می‌کند و در را می‌بندد: «همه سرویس‌های بهداشتی بیت الزهراء علیها السلام را شست و نفس راحتی کشید و گفت: «منم تونستم به عزاداری حضرت زهرا به خدمتی بکنم» (طهماسبی و دیگران، ۱۳۹۹، ص ۱۷۶).

ناظم دباغ، نماینده حکومت اقلیم کردستان در ایران می‌گوید که هیچ مسئول ایرانی ندیده است که به اندازه حاج قاسم خاکی باشد: «من در سفرهای زیادی با ایشان همراه بودم؛ اما همیشه رفتار طوری بوده که انگار من مسئول ایشان و مقام بالاتری از ایشان هستم. کلاً طوری رفتار می‌کند و می‌نشیند که اگر او را نشناسید، در یک جمع به هیچ وجه نمی‌توانید پیدایش کنید» (روزنامه همشهری، ۱۳۹۳، صص ۶۲-۶۳).

۳-۹. دوری از جناح‌گرایی و تکیه بر انقلابی‌گری

یکی از بلاهای مشکلات جامعه سیاسی ما، غلبه نگرش‌های جناحی در انتصاب‌ها و ردّ و تأییدهاست؛ موضوعی که در مواردی موجبات تفرقه و تشتت، ایجاد کدورت، هرزروی نیروها و گرفتاری افراد در تخاصم‌های جاه‌طلبانه را فراهم ساخته است. از نظر امامین انقلاب، چنین نگاهی برای کشور اسلامی و حکومت دینی مضر و مهلک است. به اعتقاد امام خامنه‌ای، شهید سلیمانی از این نظر نیز الگو بود. در مسائل داخل کشور اهل حزب و جناح نبود؛ ولی به شدت انقلابی بود: «در این عوالم تقسیم به احزاب گوناگون و اسم‌های مختلف و جناح‌های مختلف و مانند اینها نبود؛ اما در عالم انقلابی‌گری چرا؛ به شدت پایبند به انقلاب، پایبند به خط مبارک و نورانی امام راحل علیه السلام بود» (خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸).

شواهد این نوع نگاه در متن وصیت نامه و دیگر بیاناتشان فراوان است:

نکته‌ای کوتاه خطاب به سیاسیون کشور دارم: چه آنهایی [که] اصلاح طلب خود را می‌نامند و چه آنهایی که اصول‌گرا. آنچه پیوسته در رنج بودم اینکه عموماً ما در دو مقطع، خدا و قرآن و ارزش‌ها را فراموش می‌کنیم؛ بلکه فدا می‌کنیم. عزیزان، هر رقابتی با هم می‌کنید و هر جدلی با هم دارید، اما اگر عمل شما و کلام شما یا مناظره‌هایتان به نحوی تضعیف‌کننده دین و انقلاب بود، بدانید شما مغضوب نبی مکرم اسلام و شهدای این راه هستید؛ مرزها را تفکیک کنید (شهید سلیمانی، وصیت‌نامه)

به نظر این شهید عزیز «اساس گودال فساد این است که در انتخاب مدیران به نگاه جناحی و حزبی توجه شود؛ زیرا در آن صورت اگر به مدیری اعتراض شود، او برای خود پوشش و منطقه امنی می‌سازد و برخورد با خود را به برخورد با جناح... نسبت می‌دهد» (شهید سلیمانی، «سخنرانی در جمع مردم کرمان»، مرداد ۱۳۹۷).

۳-۱۰. صبر و استقامت

انسان تراز، بدون صبر و استقامت نمی‌تواند الگویی مؤثر برای جامعه و اشخاص باشد. آراستگی به این فضیلت از طرفی نشانگر تقید فرد به بسیاری دیگر از مکارم اخلاقی است که به برخی از آنها همچون ساده‌زیستی، مبارزه با نفس و... اشاره شد و از طرف دیگر عامل تقویت و تعالی همین خصوصیات است. به نظر امام خمینی علیه السلام تعلیمی که خدای تبارک و تعالی به مسلمانان داده این است که باید در مأموریت‌های خود استقامت داشته باشند. به اعتقاد ایشان «ملتی که بخواهد شرافت خودش را حفظ کند، اسلام را که مبدأ همه شرافت‌هاست بخواهد حفظ کند، این ملت باید علاوه بر جهاد، استقامت در جهاد داشته باشد». استقامت هم به این معناست که از گرفتاری‌ها، مشکلات و جنگ‌ها هراس نداشته باشد و در مشکلات سستی نکند:

خدای تبارک و تعالی می‌فرماید که: «فَاسْتَقِمْ کَمَا امْرُؤَتْ؛ امر می‌کند که پایدار باش»؛ نلغزاند تو را چیزی. آنجایی که می‌رسد به اینکه تو و امت، پایدار باشید.

پیغمبر می فرماید که: «من به واسطه این آیه پیر شدم»؛ برای اینکه استقامت، مشکل است و من گرچه می توانم استقامت کنم و افرادی هم می توانند؛ ولی همه ملت اطمینان نیست که بتواند مستقل باشد، مستقیم باشد، استقامت در امر، از خود امر مشکل تر است (خمینی، ۱۳۷۹، ج ۱۳، صص ۴۶۳ و ۴۶۴).

بنابراین برای اهداف بزرگ، سختی های مشکلات مادی را باید تحمل کرد (خامنه ای، ۱۳۷۰/۱۱/۱۸).

با این بیان، زندگانی شهید سلیمانی سرشار از صبر، مبارزه و استقامت در راه خداست. همه زندگی شهید سلیمانی عبارت است از مقاومت در مقابل سختی ها و مشکلات. لحظه به لحظه مجاهدت چهل ساله او مشحون است از صبر و استقامت با هدف پیروزی اسلام بر کفر جهانی.

نتیجه گیری

در غالب مکتب ها و مذاهب، اسطوره ها و الگوهایی به افراد و جوامع معرفی می شود. این الگوها، گاه تخیلی اند و گاه واقعی و در مواردی نیز آمیزه ای از این دو در شکل دهی به این قهرمان ها مؤثر بوده است. غالب این مکتب های فکری بر یک یا چند خصلت برجسته در معرفی این الگوها تأکید دارند: شجاعت، فداکاری و از جان گذشتگی، سخاوت، پشتکار و... در جهان بینی اسلامی نیز معرفی الگو، بسیار مهم و تعیین کننده است؛ با این تفاوت که الگوهای اصلی که همان انسان های کامل باشند، از تمام ویژگی های مهم و برجسته انسانی برخوردارند: عدالت، سخاوت، ایثار، شجاعت، حکمت، مجاهدت و امانت داری. انقلاب اسلامی مبتنی بر مبانی چنین مکتبی شکل گرفته است و در مراحل گوناگون، تبعیت از این الگوهای کامل را مبنا قرار داده و به جامعه نیز همین راه را نشان داده است. در عین حال یکی از بزرگ ترین دستاوردهای انقلاب اسلامی، تربیت الگوها و انسان های تراز است که بیشترین شباهت را به اسوه های کامل دارند و جامعه در واقعیت، رفتار آنها را مشاهده کرده و به ثبت و ضبط سیره و اندیشه آنها پرداخته است. شهید سلیمانی یکی از برجسته ترین این قهرمانان است

که تربیت یافته در مکتب اسلام و معرف آن در عمل است.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد در چارچوب جهان‌بینی اسلامی - بر اساس تفسیر امامین انقلاب اسلامی - ویژگی‌های روشنی برای شخصیت تراز برای جامعه اسلامی می‌شود مشخص کرد. به اعتقاد امام خامنه‌ای، مقاوم‌ترین افراد در جبهه نبرد حق و باطل کسانی هستند که از این ویژگی برخوردارند: شجاعت، تدبیر، آرمان‌گرایی، ساده‌زیستی، اخلاص، تلاش، عطوفت، صبر و استقامت. هر شخصیتی به هر میزان به یکی از این ویژگی‌ها آراسته باشد، از استقامت بیشتری در میدان مبارزه با طاغوت‌ها و همین‌طور مصیبت‌ها و مشکلات برخوردار است. در اندیشه امامین انقلاب، چنین اشخاصی منتظر واقعی هستند و می‌توانند در تمهید مقدمات ظهور بیشترین سهم را داشته باشند. شهید سلیمانی یکی از این شخصیت‌های ممتاز و منتظر است که توانست مکتبی را ایجاد و راهبری کند. در مکتب این شهید عزیز باید بتوان برای جامعه منتظر ظهور، الگوهای معرفتی کرد و انقلاب اسلامی این کار را کرده است. کسانی را تربیت کرده و معرفی کرده است که به نمادهای اصلی مقاومت در مقابل ظلم و الگوهای اصلی زمینه‌ساز ظهور حضرت حجت علیه السلام تبدیل شده‌اند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع

* قرآن کریم

۱. ایران‌نژاد، محمدعلی. (۱۳۹۹/۱۱/۰۷). در گفتگو با خبرگزاری تسنیم.
۲. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۶۸/۰۳/۱۸). بیانات در مراسم بیعت نماینده‌ی امام در ارتش، وزیر دفاع، فرماندهان و پرسنل منتخب نیروهای سه گانه و وزارت دفاع، برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/p13678>
۳. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۶۹/۰۸/۲۸). بیانات در مراسم فارغ‌التحصیلی و اخذ سردوشی در دانشگاه هوایی، برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/p25081>
۴. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۶۹/۱۰/۱۰). بیانات در دیدار فرماندهان و جمعی از پاسداران کمیته‌های انقلاب اسلامی، برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/m61090>
۵. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۰/۱۱/۱۸). بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان سپاه، برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، <https://b2n.ir/u77243>
۶. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۴/۰۳/۲۵). بیانات در دیدار یگان‌های حاضر در مانور عاشورا، برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/t50871>
۷. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۹/۰۲/۲۳). خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران، برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/s21662>
۸. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۰/۱۱/۱۸). بیانات در دیدار پرسنل نیروی هوایی، برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، <https://b2n.ir/d35494>

۹. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۱/۰۶/۲۴). بیانات در دیدار اعضای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
<https://b2n.ir/d59994>
۱۰. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۱/۰۸/۰۷). بیانات در دانشگاه افسری امام علی علیه السلام. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
<https://b2n.ir/w56748>
۱۱. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۱/۱۱/۱۵). بیانات در دیدار مسئولان صدا و سیما، برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
<https://b2n.ir/h58398>
۱۲. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۳/۱۲/۱۹). بیانات در دیدار پرسنل نیروی زمینی سپاه انقلاب اسلامی، برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
<https://b2n.ir/k21430>
۱۳. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۷/۰۲/۱۴). بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های شیراز، برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
<https://b2n.ir/j70876>
۱۴. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۷/۰۷/۰۷). بیانات در دیدار با دانشجویان، برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
<https://b2n.ir/d56380>
۱۵. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۶/۰۷/۰۵). بیانات در کنار پیکر مطهر شهید محسن حججی، برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
<https://b2n.ir/p39612>
۱۶. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۸/۰۳/۱۴). بیانات در مراسم سی امین سالگرد ارتحال امام خمینی، برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
<https://b2n.ir/a94697>
۱۷. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۸/۱۰/۱۳). حضور در منزل شهید سلیمانی، برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
<https://b2n.ir/n73460>

۱۸. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۸/۱۰/۱۸). بیانات در دیدار مردم قم: برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/p27610>
۱۹. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۹/۰۹/۲۶). بیانات در دیدار دست‌اندرکاران مراسم سالگرد شهادت حاج قاسم سلیمانی و خانواده شهید برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/b13443>
۲۰. خمینی، روح‌الله. (۱۳۷۹). صحیفه امام (ج ۷، ۱۲، ۱۳، ۱۴ و ۱۶). تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام.
۲۱. خمینی، روح‌الله. (۱۳۸۰). شرح دعای سحر (مترجم: سید احمد فهری). تهران: نشر تربیت.
۲۲. خمینی، روح‌الله. (۱۳۸۲). شرح چهل حدیث (چاپ بیست و چهارم). مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام.
۲۳. خمینی، روح‌الله. (۱۳۸۲). شرح حدیث جنود عقل و جهل (چاپ هفتم). مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام.
۲۴. خمینی، روح‌الله. (۱۳۸۳). جهاد اکبر، یا مبارزه با نفس (ویرایش دوم). مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام.
۲۵. رحیم صفوی، یحیی. (۱۳۹۹/۱۰/۱۵). نشست مجازی «سیره نظری و عملی مکتب شهید سلیمانی» دانشگاه امام حسین علیه السلام.
۲۶. سردار شجاعی، رضا. (۱۳۹۹/۱۰/۱۳). گفتگو با پایگاه مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
۲۷. سعیدی، علی. (۱۳۹۹/۱/۲۶). گفتگوی خبرگزاری تسنیم با حجت‌الاسلام سعیدی: مراقب تحریف شخصیت «حاج قاسم» باشیم.
۲۸. سلیمانی، سهراب. (۱۳۹۹/۱۰/۱۴). خبرگزاری دانشجو: «ناگفته‌های سبک زندگی «حاج قاسم» از زبان برادرش».
۲۹. سلیمانی، قاسم. (۱۳۸۵). سخنرانی در مراسم سالگرد فتح خرمشهر.

۳۰. سلیمانی، قاسم. (۱۳۹۲/۱۱/۲۴). سخنرانی در سالگرد شهادت شهید شاطری.
۳۱. سلیمانی، قاسم. (۱۳۹۶). سخنرانی در جمع مدافعان حرم در بوکمال سوریه.
۳۲. سلیمانی، قاسم. (۱۳۹۷). سخنرانی در جمع مردم کرمان.
۳۳. سلیمانی، قاسم. (۱۳۹۷). سخنرانی در دانشگاه شهید باهنر کرمان.
۳۴. سلیمانی، قاسم. (۱۳۹۷/۱۰/۱۷). بیانات در یادواره شهدای مدافع حرم.
۳۵. سلیمانی، قاسم. (۱۳۹۸). وصیت‌نامه.
۳۶. شریف، رمضان. (۱۳۹۹/۱۰/۱۰). گفت‌وگو با برنامه "سلام سردار" رادیو مقاومت.
۳۷. شیرازی، علی. (۱۳۹۸). سبک زندگی شهید اسلامی در مکتب شهید سلیمانی. دانشگاه امام حسین علیه السلام.
۳۸. طهماسبی، عالمه؛ موسوی، لیلا و قربانی، مهدی. (۱۳۹۹). سلیمانی عزیز گذری بر زندگی و رزم سردار شهید حاج قاسم سلیمانی (چاپ یازدهم). قم: حماسه یاران.
۳۹. قرشی، سیدعلی اکبر. (۱۳۷۱). قاموس قرآن (چاپ ششم). تهران: دارالکتب الإسلامیة.
۴۰. مصطفوی، حسن. (۱۳۷۴). التحقیق فی کلمات القرآن الکریم (چاپ اول). تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۴۱. مطهری، مرتضی. (بی‌تا). انسان کامل (چاپ اول). انتشارات صدرا.
۴۲. هفته‌نامه همشهری جوان. (۱۳۹۳). پرونده ویژه سردار قاسم سلیمانی. همشهری، ۱۰ (۴۸۰).

References

* The Holy Quran

1. Commander Shojaei, R. (13/10/1399 AP). Interview with the Islamic Revolution Documentation Center. [In Persian]
2. Hamshahri Javan Weekly. (1393 AP). Special case of Sardar Qasem Soleimani. Hamshahri, 10(480). [In Persian]
3. Irannejad, M. A. (07/11/1399 AP). In an interview with Tasnim News Agency. [In Persian]
4. Khamenei, S. A. (05/07/1396 AP). Statements next to the holy body of Martyr Mohsen Hojaji. From: Information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works <https://b2n.ir/p39612>. [In Persian]
5. Khamenei, S. A. (07/07/1387 AP). Statements in the meeting with the students. From: The information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works <https://b2n.ir/d56380>. [In Persian]
6. Khamenei, S. A. (07/08/1381 AP). Statements at Imam Ali Afsari University. From: Information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works <https://b2n.ir/w56748>. [In Persian]
7. Khamenei, S. A. (10/10/1369 AP). Statements in the meeting between the commanders and a group of Revolutionary Guards Committees. From: The information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works <https://b2n.ir/m61090>. [In Persian]
8. Khamenei, S. A. (13/10/1398 AP). The leader's Presence at the house of Martyr Soleimani. From: Information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works <https://b2n.ir/n73460>. [In Persian]
9. Khamenei, S. A. (14/02/1387 AP). Statements in the meeting of professors and students of Shiraz universities. From: Information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works <https://b2n.ir/j70876>. [In Persian]

10. Khamenei, S. A. (14/03/1398 AP). Statements on the occasion of the 30th anniversary of the demise of Imam Khomeini. From: Information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works <https://b2n.ir/a94697>. [In Persian]
11. Khamenei, S. A. (15/11/1381 AP). Statements in the meeting of the officials of the Radio and Television. From: The information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works <https://b2n.ir/h58398>. [In Persian]
12. Khamenei, S. A. (18/03/1368). Statements at the allegiance ceremony of the Imam Khomeini's representative in the army, the Minister of Defense, the commanders and selected personnel of the three forces and the Ministry of Defense. Information Website of the Office for Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works. <https://b2n.ir/p13678>. [In Persian]
13. Khamenei, S. A. (18/10/1398 AP). Statements in the meeting of the people of Qom. From: Information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works <https://b2n.ir/p27610>. [In Persian]
14. Khamenei, S. A. (18/11/1370 AP). Statements in a group meeting with IRGC commanders. From: Information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works, <https://b2n.ir/u77243>. [In Persian]
15. Khamenei, S. A. (18/11/1380 AP). Statements during the meeting with the Air Force personnel. From: The information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works, <https://b2n.ir/d35494>. [In Persian]
16. Khamenei, S. A. (19/12/1383 AP). Statements during the meeting with the ground forces personnel of the Islamic Revolutionary Guard Corps. From: Information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works <https://b2n.ir/k21430>. [In Persian]
17. Khamenei, S. A. (23/02/1379 AP). Tehran Friday prayer sermons. From: Information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works <https://b2n.ir/s21662>. [In Persian]

18. Khamenei, S. A. (24/06/1381 AP). Statements during the meeting with members of the Islamic Revolutionary Guard Corps. From: Information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works <https://b2n.ir/d59994>. [In Persian]
19. Khamenei, S. A. (26/09/1399 AP). Statements during the meeting of the staff of the anniversary of the martyrdom of Haj Qasem Soleimani and the family of the martyr. From: Information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works. <https://b2n.ir/b13443>. [In Persian]
20. Khamenei, S. A. (28/08/1369 AP). Statements at the graduation ceremony and taking a headache at the Air University. From: Information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works <https://b2n.ir/p25081>. [In Persian]
21. Khamenei, Seyed Ali. (25/03/1374). Statements in the meeting of the units present in the Ashura maneuver. From: Information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works <https://b2n.ir/t50871>. [In Persian]
22. Khomeini, R. (1379 AP). Sahifeh Imam (Vols. 7, 12, 13, 14, 16). Tehran: The Institute for Preparation and Publications of Imam Khomeini's Works. [In Persian]
23. Khomeini, R. (1380 AP). Description of Du'a Sahar. (Fahri, S. A, Trans.). Tehran: Tarbiat Publications. [In Persian]
24. Khomeini, R. (1382 AP). Explanation of forty hadiths. (24th ed.). The Institute for Preparation and Publications of Imam Khomeini's Works. [In Persian]
25. Khomeini, R. (1382 AP). Explanation of the hadith of the soldiers of reason and ignorance. (7th ed.). The Institute for Preparation and Publications of Imam Khomeini's Works. [In Persian]
26. Khomeini, R. (1383 AP). Great Jihad or Fighting the Self. (2nd ed.). The Institute for Preparation and Publications of Imam Khomeini's Works. [In Persian]
27. Motahari, M. (n.d.). The Perfect Man. (1st ed.). Sadra Publications.

28. Mustafavi, H. (1374 AP). *Al-Tahqiq fi Kalamat al-Qur'an al-Karim*. (1st ed.). Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance. [In Persian]
29. Qorashi, S. A. A. (1371 AP). *Qamous Qur'an*. (6th ed.). Tehran: Dar al-Kotob al-Islamiyah. [In Persian]
30. Rahim Safavi, Y. (15/10/1399 AP). Virtual meeting of "Theoretical and practical life of Shahid Soleimani School". Imam Hossein University. [In Persian]
31. Saeedi, A. (26/1/1399 AP). Tasnim News Agency Interview with Hojjatoleslam Saeedi: Beware of distorting the character of "Haj Qasem". [In Persian]
32. Sharif, R. (10/10/1399 AP). Interview with the program "Hello Sardar" of Moqavemat Radio. [In Persian]
33. Shirazi, A. (1398 AP). The lifestyle of the Islamic martyr in the school of Shahid Soleimani. Imam Hossein University. [In Persian]
34. Soleimani, Q. (1396 AP). Speech to the Defenders of the Lady Zeinab Shrine in Bokamal, Syria. [In Persian]
35. Soleimani, Q. (1397 AP). Lecture at Shahid Bahonar University of Kerman. [In Persian]
36. Soleimani, Q. (1397 AP). Speech in front of the people of Kerman. [In Persian]
37. Soleimani, Q. (1398 AP). His Will. [In Persian]
38. Soleimani, Q. (17/10/1397 AP). Statements in memory of the martyrs who defended the the Lady Zeinab Shrine. [In Persian]
39. Soleimani, Q. (24/11/1392 AP). Speech on the anniversary of the martyrdom of Martyr Shateri. [In Persian]
40. Soleimani, Qasem. (1385 AP). Speech at the anniversary of the conquest of Khorramshahr. [In Persian]
41. Soleimani, S. (14/10/1399 AP). Daneshjoo News Agency: "Haj Qasem's unspoken lifestyle's words from his brother". [In Persian]
42. Tahmasebi, Al., & Mousavi, L., & Qorbani, M). (1399 AP). *Dear Soleimani, A glimpse at the Life and War of Martyr Sardar Haj Qasem Soleimani*. (11th ed.). Qom: Hemaseh Yaran. [In Persian]